

Список використаних джерел:

1. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом: Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. Львів, 2001. 176 с.
2. Складенко Г. Українські художники: з відлиги до незалежності. Книга перша. Київ : ArtHuss, 2018. 280 с.
3. Смирна Л. Століття неконформізму в українському візуальному мистецтві : монографія. Київ : Фенікс, 2017. 480 с.
4. Українське радянське мистецтво: 1960–1980-х років / В. А. Афанасьєв ; ред. Ю. О. Іванченко. Київ : Мистецтво, 1984. 224 с.

Кухтій О.С.

аспірант;

Федотова О.О.

*доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
Київський національний університет культури і мистецтв*

**ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ
«ТОРГСИН» ТА «ЮВЕЛІРТОРГ» НА РОЗВИТОК
ЮВЕЛІРНОЇ КУЛЬТУРИ В УСРР–УРСР У 1930-Х РР.**

Початок 1930-х рр. охарактеризувався суттєвими змінами в національній політиці СРСР, що знайшло вияв у розв'язанні боротьби з місцевим націоналізмом як загрозою для цілісності держави. Це сприяло остаточному згортанню ходу українізації й стало причиною масованого наступу на українську культуру та її представників.

Слід зазначити, що авторське ювелірство, оголошене ще протягом попередніх років «спадком буржуазної культури», переживало досить непрості часи, оскільки в країні був встановлений жорсткий контроль за золотовалютними запасами. Ряд ювелірних фабрик, не витримавши тиску з боку влади, вимушені були закритися.

На етапі 30-х рр. радянська влада зніціювала створення Всесоюзної контори по торгівлі з іноземцями «Торгсин», завданнями якої окреслювалося:

- 1) поповнення золотовалютного запасу;
- 2) покращення фінансового стану держави.

Означене об'єднання у 1931–1936 рр. здійснювало золотовалютні операції, що мали спекулятивний характер. Від моменту організації воно спочатку займалося продажем продуктів харчування та дефіцитних товарів за валюту іноземцям. Надалі вектор функціонування контори було кардинально змінено. Основною метою її роботи стала максимальна «вживимка» ювелірних цінностей в українського населення. Зокрема,

«Торгсин» активно рекламував та надавав мешканцям послуги з обміну золотих прикрас (хрестиків, обручок тощо), монет та побутового золота на хліб. Зрозуміло, що такий обмін мав грабіжницьку сутність і провадився на нерівноцінній основі.

Після того, як золоті вироби влада максимально «вичерпала» у населення, в хід пішли вироби зі срібла [1]. Різноманітні маніпулятивні операції з цінностями сприяли також збагаченню самих оцінювачів у процесі прийому ювелірних прикрас. Зокрема, досить розповсюдженою була практика отримання різниці між кількістю скупленого та зданого державним банкам золота, що мала назву «припек». Скажімо, лише за лютий 1932 р. внаслідок придбання золотих виробів у харківських конторах «Торгсину» він склав прибуток від 3 до 22,3 г [2].

Про недобросовісний підхід до визначення проби можемо також судити з публікації у газеті «Нова думка», де детально описувався механізм дій оцінювача. З даного матеріалу дізнаємось про те, що задля встановлення справжності проби в арсеналі кожного приймальника були наявні певні робочі інструменти (щипці, пилки, щітки та оксамитова ганчірка). Внаслідок розпилювання цінного предмету лобзиком чи пилочкою утворювалася відповідна стружка, яка збиралася на тканиній поверхні. Враховуючи той факт, що за день співробітник «Торгсину» приймав від 400 до 500 речей, часто-густо його щоденна виручка становила близько 4 г золота [3]. Необхідно вказати на те, що питанням «припеку» переймалися й на вищому рівні, оскільки Колегія Наркомзовнішторгу у директиві, датованій 20 вересня 1932 р., констатувала факт зростання загальної виручки до 130 г. на день лише в результаті скуповування золотих виробів побутового призначення [2].

Максимального розквіту робота контори досягла у 1932–1933 рр. під час штучно влаштованого радянською владою голоду. Заради виживання українці вимушені були здавати у «Торгсин» побутове золото, а також срібло (прикраси, монети царського карбування). Як зазначає М. Горох, лише у 1933 р. Всеукраїнська контора «Торгсин» придбала золотих виробів загальною вартістю на 10,7 млн. руб. Зі вказаної суми 5,6 млн. було отримано за скупку побутових речей, та 5,1 млн. – золотих монет. Вказана структура також «викачала» в населення срібних предметів на 4,3 млн. руб. [2]. Отже, можна підсумувати, що діяльність пунктів системи мала деструктивний вплив на розвиток української ювелірної культури.

Наряду з тим, варто відзначити, що 1936 р. на основі ювелірного об'єднання Мосторгу та його місцевих контор у структурі Народного Комісаріату Внутрішньої торгівлі СРСР постала Всесоюзна контора по виготовленню й торгівлі ювелірними виробами. У системі Всесоюзної контори по контролю за торгівлею дорогоцінними металами і камінням ЮвелірТорг почали діяти також республіканські, міжреспубліканські та обласні філії [7, с. 11]. Загалом ЮвелірТорг являв собою своєрідну торгову мережу, у якій здійснювалася централізована комісійна торгівля ювелірними виробами.

1936 р. за ініціативи Ювелірторгу розпочала роботу Київська ювелірно-годинникова фабрика, яка, фактично, сформувалася на базі камерної майстерні [5, с. 95]. Штат її становив близько 80 співробітників [9].

З 1937 р. об'єднання отримало назву «Головювелірторг» та мало у своєму складі вже 20 відповідних контор. Організація вказаного підприємства сприяла відкриттю цілої низки ювелірних фабрик і заводів у великих містах СРСР (Москві, Ленінграді, Києві, Одесі, Харкові, Баку, Тбілісі, Єревані) [10, с. 83]. Слід зазначити, що ці підприємства здобули право офіційно проставляти власні заводські клейма на виробах з дорогоцінних металів.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити висновок, що запровадження радянською владою на терені Радянської України вказаних організацій мало різноплановий вплив на розвиток ювелірної культури. Якщо діяльність системи «Торгсину» носила негативний характер і гальмувала процес еволюції ювелірного мистецтва, то робота об'єднання Ювелірторг посприяла подальшій активізації даної галузі. У цілому ж ювелірна культура згаданого періоду не мала можливості повноцінного розвитку, що безпосередньо було пов'язане з антинаціональною політикою, проваджуваною більшовицьким урядом проти українського населення.

Список використаних джерел:

1. Горох М. «Золото – державі! Торгсин у радянській Україні, 1931–1936» / М. Горох; Інститут історії України НАН України, Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського. – К.: HREC PRESS, 2020. – 320 с.
2. Горох М. «Проїли колючка. І срібні чайні ложки»: втрата побутового золота та срібла через систему «Торгсин» (1930–1936) [Електронний ресурс] / М. Горох // Студії Голодомору / Holodomor Studies: міждисциплінарний часопис. – 2017. – 14 жовт. – Режим доступу: <https://www.holodomorstudies.com/research3.html>
3. Д-ов Н. Золото [Електронний ресурс] / Н. Д-ов // Новая мысль. – 1944. – № 15. – 13 февр. – С. 3. – Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/309/11310/>
4. Марочко В. І. «Торгсин»: золота ціна життя українських селян у роки голоду (1932–1933) / В. І. Марочко // Український історичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 90–103.
5. Матюх Н. Що дорожче срібла-золота. – К.: Асамблея ділових кіл, Інститут соціального іміджмейкінгу, 2006. – 312 с.
6. Мельничук О. Ю. Київська обласна контора «Торгсину» (1931–1936 рр.): становлення та функціонування: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / Мельничук Ольга Юріївна; Київський ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2015. – 18 с.
7. Николашвили М. Н. Ювелирные товары в СССР: Монография. – М.: Изд-во «Спутник +», 2018. – 133 с.
8. Осокина Е. Торгсин в советской экономической системе 1930-х годов. Труды Института российской истории РАН. – 2013. – № 11. – С. 206–226.
9. Пасічник Л. Особливості формування та розвитку ювелірної промисловості України ХХ–ХХІ століття [Електронний ресурс] / Л. Пасічник // Народознавчі зошити. серія мистецтвознавча. – 2014. – № 6. – С. 1529–1539. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NazMict_2014_6_43

10. Перфильева И. Ю. К истории становления отечественной ювелирной промышленности в середине XX века: Материалы Научно-практической конференции «Вороновские чтения». [Организатор – Кафедра истории и теории декоративно-прикладного искусства и дизайна МГХПА им С.Г. Строганова. 29 марта 2019 г.] // Декоративное искусство и предметно-пространственная среда: Вестник МГХПА. – 2019. – № 2. – С. 79–90.

11. Шуйський І. Реклама та контрреклама Всеукраїнської контори «Торгсин» / І. Шуйський // *Evropsky filozoficky a historicky diskurz*. – 2020. – Vol. 6. – Issue 1. – Рр. 32–39.

Маслянінова Н.В.

студент,

Варшавський університет

ПОСТРАДЯНСЬКИЙ АКЦІОНІЗМ ДЕВ'ЯНОСТИХ РОКІВ. СТАВЛЕННЯ ВИБРАНИХ АКЦІЙ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА АВАНГАРДУ

Після розпаду Радянського Союзу на рубежі 90-х років суспільство колишніх країн-членів переживало всюдисущу економічну та соціальну кризу. Популярність набрала нова форма художнього вираження – акціонізм, який незабаром, завдяки підняттю залізної завіси, вирушив у «зовнішній світ», де шокував публіку своєю дикістю та жорстокістю. Але чому пострадянські художники обрали таку «невмісну» художню манеру? Яке походження акціонізму, і що виражає таке мистецтво?

Коріння акціонізму можна простежити навіть у античності. Олег Кулік, один із художників цього руху, вважає, що одним із перших акціоністів був Діоген Синопський [1]. Однак краще обмежити часовий діапазон і почати з двадцятого століття та першого російського авангарду, який сьогодні вважається мистецтвом світового рівня. Футуристична опера Михайла Матюшина «Перемога над сонцем» (1913) втілює в собі суттєву зміну художньої мови, запроваджені супрематизмом. Перший авангард започаткував шлях до мистецтва перформансу.

Пізніше авангард надалі розвиває нову художню мову. Понад півстоліття пізніше акції влаштовує мистецька група «Коллективні дії», заснована Андрієм Монастирським. Ця група належала до напряму концептуального мистецтва. **Концептуалізм** не обмежується однією формою виразу – це можуть бути інсталяції, арт-об'єкти, вистави, акції і не тільки. Ця група переважно займалася перформативною практикою. Особливістю концептуалізму в Радянському Союзі та на цій території після його розпаду є певна недоступність цього мистецтва та його значення для широкої громадськості. Це, звичайно, має сенс, враховуючи, що це був підпільний